

LÆRINGS- OG
OPPVEKSTMIJØET

Elevenes skolemiljø

Kapittel 9a i opplæringsloven

Opplæringsloven:

Det fullstendige navnet er «Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa».

Opplæringsloven: <http://www.lovdatab.no/all/nl-19980717-061.html>

Opplæringsloven kapittel 9a. Elevane sitt skolemiljø:

Kapitlet presiserer at hver enkelt elev har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø. Hvis elevane mener at de ikke får ivareta sine rettigheter, kan de selv eller foreldrene deres be skolen rette opp mulige brudd på loven. Henvendelsen skal behandles som et enkeltvedtak i henhold til forvaltningsloven. Den som kommer med henvendelsen, har rett til å klage på enkeltvedtaket hvis han eller hun ikke er fornøyd med det.

Opplæringsloven kapittel 9a: <http://www.lovdatab.no/all/tl-19980717-061-011.html>

Veileder om kapittel 9a: <http://odin.dep.no/ufd/norsk/publ/veiledninger/045051-990068/dok-bn.html>

Forvaltningsloven:

Det fullstendige navnet er «Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker». Lovens formål er å gi den enkelte økt rettssikkerhet i møtet med den offentlige forvaltningen. Loven gir saksbehandlingsregler som er nyttige også for forvaltningsmyndighetene. Blant annet pålegger den skolen å informere foreldre og elever om rutine for enkeltvedtak, og at det er anledning til å klage på slike vedtak.

Forvaltningsloven: <http://www.lovdatab.no/all/nl-19670210-000.html>

Kommunehelsetjenesteloven med "Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv":

Her er helsemyndighetens konkretiserte krav til det fysiske og psykososiale miljøet i skolen formulert. Disse bestemmelsene og kapittel 9a utfyller hverandre, og bør derfor vurderes i sammenheng.

Kommunehelsetjenesteloven: <http://www.lovdatab.no/all/nl-19821119-066.html>

Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv: <http://www.lovdatab.no/for/sf/hd/hd-19951201-0928.html>

Skoleeier:

Skoleeieren har et overordnet ansvar for skolene. Vanligvis er det kommunene som eier grunnskolene, mens fylkeskommunen er skoleeier for den vidaregåande opplæringa. I tillegg finnes det private skoleeiere for friskoler på både grunnskolenivå og vidaregåande nivå.

Elevenes «arbeidsmiljølov»:

Lovparagrafen - § 9a - i opplæringsloven om elevenes skolemiljø trådte i kraft 1. april 2003. De nye bestemmelsene slår fast at "alle elever i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring". Med denne paragrafen har elever og foreldre fått større grad av brukermedvirkning og bedre klageadgang. Skolen har fått tydeligere plikter, særlig når det gjelder det psykososiale miljøet.

Skolemiljøet har stor betydning for elevenes trivsel og læringsresultater. Det er elevene selv som vet, og som bør si i fra om forhold ved skolemiljøet som bør bedres. Hensikten med denne brosjyren er å gi elever og foreldre informasjon om §9a i opplæringsloven, hvilke rettigheter elever og foreldre har og hvordan en kan gå fram for å gi beskjed om,

eventuelt klage på forhold ved skolemiljøet som en ikke er fornøyd med. Skolene skal arbeide systematisk med oppfølging av elevenes skolemiljø og skal ha iverksatt tiltak for å følge opp de nye kravene i opplæringsloven.

Loven er til for å brukes. Bruk den!

Opplæringsloven § 9a-1.

Generelle krav

Alle elever i grunnskolar og videregående skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring.

1. april 2003 fikk hver enkelt elev i grunnskolen og den videregående skolen en lovfestet rett til et godt skolemiljø. Alle som opplever at innklimaet eller andre forhold ved alt fra skolebygningen til skolegården gir dem ubehag, kan henvende seg til skolen og be om at feil og mangler blir rettet opp. Likeledes kan alle som opplever ubehag ved at de blir utsatt for krenkende ord og handlinger, som mobbing, vold, diskriminering, rasisme og utestenging, henvende seg til skolen og be om at noe må gjøres. Både elever og foreldre kan henvende

seg til skolen og be om at feil og mangler ved skolemiljøet blir rettet opp. Dette bør gjøres skriftlig.

Skolen plikter å ta henvendelsen alvorlig og behandle den etter saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven. Det betyr at skolen snarest mulig skal ta stilling til henvendelsen ved å gjøre et enkeltvedtak. Den som har bedt om tiltak, skal få skriftlig melding om enkeltvedtaket. Hvis eleven eller foreldrene ikke er fornøyd med innholdet i vedtaket, kan de klage. Det er også mulig å klage hvis skolen ikke rea-

« Alle elever har endelig fått en lovfestet rett til et godt fysisk og psykososialt skolemiljø. Både elever og foreldre bør henvende seg skriftlig til skolen hvis de mener at skolen ikke ivaretar de rettighetene elevene har etter kapittel 9a i opplæringsloven. Elever og foreldre kan sende en klage til skolen hvis de mener at skolen ikke tar henvendelsen alvorlig. »

gerer på henvendelsen. Klagen skal behandles av skolen/skoleeieren. Hvis klageren ikke får medhold, skal skolen/skoleeieren sende klagen videre til fylkesmannen.

Hvis fylkesmannen gir klageren medhold, må skolen rette seg etter de påleggene som fylkesmannen gir.

Kapittel 9a pålegger skolen å drive et kontinuerlig arbeid for å sikre at skolemiljøet fremmer elevenes helse og trygghet. Her står det at skolen skal engasjere elevene i planlegging og gjennomføring av tiltak som forbedrer helse, miljø og trygghet, og at elever og foreldre skal være med i dette arbeidet. Samarbeidsutvalget, skoleutvalget, elevrådet og foreldrerådet skal holdes løpende orientert om det som har vesentlig betydning for

skolemiljøet, blant annet om hendelser, planer og vedtak. Elevrådet kan oppnevne skolemiljørepresentant(er). De har rett til å få opplæring slik at de kan ta aktivt del i arbeidet med å utvikle skolemiljøet. Foreldrene skal også trekkes inn i arbeidet.

På de neste sidene redegjør vi først for hva som menes med det fysiske miljøet og deretter det psykososiale skolemiljøet. Det er også tatt med et par eksempler på hvordan du som elev eller forelder kan utforme en henvendelse til skolen om å rette opp mangler ved det fysiske eller det psykososiale skolemiljøet. Det blir også vist et eksempel på hvordan du kan utforme en klage hvis du ikke får svar fra skolen – eller hvis du får et svar du ikke er fornøyd med.

Opplæringsloven § 9a–2:

Skolens fysiske miljø

Opplæringsloven § 9a–2 første ledd

Skolane skal planleggjast, byggjast, tilretteleggjast og drivast slik at det blir teke omsyn til tryggleiken, helsa, trivselen og læringa til elevane.

«Skolens fysiske miljø» betyr i korthet hvordan skolebygningen og uteområdene på skolen fungerer. Siden alle elever har rett til et godt fysisk miljø, må lysforholdene i undervisningsrommene og gangene være gode. Det må ikke være for mye støy. Det må ikke være for varmt eller kaldt innendørs. Lokalene der elevene oppholder seg, skal være rene og hygieniske. Luften skal være frisk og god å puste i og ikke inneholde skadelige stoffer eller gasser. WC og andre sanitærrom skal ha god standard og hygiene. Både ute- og inneforholdene skal være trivelige

og slik utformet at risikoen for at elevene skal skade seg, er liten.

Skolen skal ha et systematisk opplegg for å kontrollere at den oppfyller myndighetenes krav til det fysiske miljøet for elevene. Dette kalles internkontroll. Myndighetenes krav finnes i «Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v.» og i Sosial- og helsedirektoratets veiledning til denne forskriften. Skolen må kunne dokumentere at det fysiske miljøet tilfredsstillende oppfyller disse kravene.

« Hvis en eller flere elever mener at skolen har et fysisk skolemiljø som gir dem ubehag, kan de selv eller foreldrene sende en skriftlig henvendelse til skolen. Den skal peke på det som ser ut til å være i veien med det fysiske skolemiljøet, og gjerne inneholde forslag om hva som bør gjøres. Skolen må fatte et enkeltvedtak når det kommer en slik henvendelse. Hvis det ikke blir gjort, eller hvis de som sendte brevet, ikke er fornøyd med vedtaket, kan de klage på vedtaket. »

Alle kan henvende seg til skoleledelsen og be om å få en oversikt over de ulike sidene ved skolemiljøet og hvilke planer og rutiner skolen har for å gjøre det fysiske miljøet enda bedre.

Alle som er ansatt på skolen, skal gjøre sitt til at det fysiske miljøet er godt. Likevel er dette først og fremst et lederansvar. Ledelsen har et spesielt ansvar for at internkontrollen registrerer når det fysiske miljøet er for dårlig. Det skal være rutiner for å forbedre miljøet når det er behov for det, og for å vurdere effekten av tiltak som settes i verk for å bedre miljøet. For noen deler av det fysiske miljøet er det enkelt å måle om miljøet er godt eller dårlig. Dette bør interessere alle elever, og skolen bør gi elevene opplæring slik at de selv kan måle blant annet lysforhold, støy, luftkvalitet og temperatur. Beskrivelse av hvordan dette kan gjøres, finnes på nettstedet www.miljolare.no/skolemiljo.

Hvis elever opplever ubehag som de mener har sammenheng med det fysiske miljøet, kan foreldrene eller elevene selv be skolen om tiltak for å bedre forholdene. En slik henvendelse bør være skriftlig og skal behandles etter reglene om enkeltvedtak i forvaltningsloven. Dersom den som ber om tiltak, ikke er fornøyd med skolens enkeltvedtak, eller skolen ikke gjør enkeltvedtak innen rimelig tid, har han eller hun rett til å klage. Klagen på enkeltvedtaket skal stiles til fylkesmannen, men sendes til skolen slik at skolen/skoleeieren kan behandle den. Hvis skolen/skoleeieren ikke gir klageren medhold, skal de sende klagen videre til fylkesmannen så raskt som mulig.

§ 9a–3: Skolens psykososiale miljø

Opplæringsloven § 9a–3 andre ledd

Dersom nokon som er tilsett ved skolen, får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogleg, sjølv gripe direkte inn.

«Skolens psykososiale miljø» handler om hvordan ansatte og elever oppfører seg mot hverandre på skolen. Det er ikke mulig å lage detaljerte regler og forventninger til all oppførsel, men alle elever har en individuell rett til ikke å bli sjikanert gjennom krenkende ord og handlinger, som **mobbing, vold, rasisme, diskriminering** og **utestenging**. Det betyr at alle som arbeider på skolen, plikter til å sørge for at ikke en eneste elev blir utsatt for slike ord og handlinger. Skoleledelsen skal se til at rutinene ved skolen er så gode at eventuelle krenkelser

kan avsløres raskt, og at tiltakene for å rydde opp i slike problemer er effektive. Internkontrollen skal dessuten sørge for at alle krenkelser blir registrert, og at effekten av tiltak mot dem blir vurdert.

Både elever og foreldre kan henvende seg til skoleledelsen og be om en oversikt over forekomsten av mobbing, vold, rasisme, diskriminering og utestenging. De kan også be om å få se hvilke skriftlige planer skolen har for å håndtere disse problemene.

«*Hvis en eller flere elever føler seg forulempet av krenkende ord eller handlinger uten at skolen griper inn og stopper krenkelsene, kan han/hun eller foreldrene sende en skriftlig henvendelse til skolen/skoleeieren. Brevet bør peke på hva eleven føler seg krenket av. Skolen må fatte et enkeltvedtak når det kommer en slik henvendelse. Hvis det ikke blir gjort, eller de som sendte brevet, ikke er fornøyd med vedtaket, kan de klage på vedtaket.*»

Vold innebærer at noen bruker fysisk makt for å skade andre.

Rasisme innebærer at noen blir forskjellsbehandlet eller plaget, for eksempel fordi de har en annen hudfarge eller snakker et annet språk.

Diskriminering betyr at en person blir dårligere behandlet eller trakassert, for eksempel på grunn av kjønn, funksjonsevne, tro, hudfarge eller opprinnelse (nasjonal eller etnisk).

Utestenging betyr at noen så godt som alltid blir holdt utenfor en gruppe eller klasse.

Mobbing innebærer at en eller flere elever sier eller gjør vonde og ubehagelige ting mot en annen elev. Ved mobbing skjer dette gjentatte ganger, og den som blir utsatt, har vanskelig for å forsvare seg.

Både vold, rasistiske utsagn, diskriminering og utestenging kan være krenkelser som benyttes i mobbing gjentatte ganger og over tid, og går ut over et offer som ikke kan forsvare seg.

Det er ikke alltid lett å skjelne mellom de krenkelsene som er omtalt i § 9a–3. Listen ovenfor gir en liten pekepinn. Det viktigste er å huske at alle elever har rett til ikke å bli utsatt for krenkende ord og handlinger, og at alle ansatte på skolen plikter å reagere hvis de får kunnskap eller mistanke om at elever blir utsatt for dette. De skal undersøke saken, varsle skoleledelsen og om nødvendig selv gripe direkte inn. Ledelsen har plikt til å utarbeide planer mot krenkelser – og å informere både elever og foreldre om rettighetene deres i forbindelse med det!

Eksempler på henstillinger

Hvis du som elev eller forelder har noe å utsette på skolens fysiske eller psykososiale miljø, kan du ta kontakt med skolen. Hvis du mener at skolen ikke gjør nok for å hjelpe deg, henvender du deg skriftlig. En henvendelse kan utformes som i eksemplene nedenfor.

Når du mener at skolens **fysiske miljø** virker hemmende (jf. opplæringsloven § 9a–2), kan en henvendelse se slik ut:

23. sept. 2004

Til rektor

Som foresatt til Herdis vil jeg gjøre oppmerksom på at hun daglig kommer hjem fra skolen med rennende øyne og nese. Hun er støvallengiker og trenger et godt rengjort miljø. Jeg viser til § 9a–2 i opplæringsloven. Vi ber skolen gjøre rede for hva som vil bli gjort for å bedre forholdene.

*Vennlig hilsen
Foresatt*

Når du mener at skolens **psykososiale miljø** virker hemmende (jf. opplæringsloven § 9a–3), kan en henvendelse se slik ut:

23. sept. 2004

Til rektor

Som foresatt til Jørgen vil jeg gjøre oppmerksom på at han blir utsatt for mobbing av enkelte elever på skolen (eller i gruppen/klassen). Jeg viser til § 9a–3 i opplæringsloven. Vi ber skolen gjøre rede for hva som vil bli gjort for å stoppe mobbingen av sønnen min.

*Vennlig hilsen
Foresatt*

Skolen er forpliktet til å behandle en henvendelse etter reglene i forvaltningsloven og svare raskt, senest i løpet av fire uker, i henhold til god forvaltningsskikk. Uansett hva skolen svarer, skal skolen gjøre oppmerksom på at det er et enkeltvedtak, og at du har rett til å klage på vedtaket, og forklare hvordan du skal gå fram hvis du ønsker å klage.

Eksempler på klager

Hvis du er misfornøyd med skolens svar, eller du ikke har fått svar innen fire uker, kan du klage på vedtaket. Klagen retter du til fylkesmannen, men den skal leveres til skolen slik at skolen eller skoleeieren får anledning til å ta stilling til saken en gang til.

En klage på skolens enkeltvedtak etter en hen-
vendelse om å forbedre **det fysiske miljøet**
(jf. opplæringsloven § 9a–2), kan se slik ut:

23. sept. 2004

Til fylkesmannen

Som foresatt til Herdis har jeg, med henvisning til § 9a–2 i opplæringsloven, bedtskole om å bedre renholdet der for datteren min, som er støvallergisk. Jeg er misfornøyd med svaret fra skolen fordi det ikke inneholder et eneste troverdig tiltak som kan få slutt på plagene hennes. Jeg mener at dette må gjøres:

Vennlig hilsen

Foresatt

inneholder et eneste troverdig tiltak som kan få slutt på mobbingen. Jeg mener dette må gjøres:.....

Vennlig hilsen

Foresatt

Skolen må nå ta stilling til klagen og gi et svar. Dersom skolen kommer klageren i møte, slutter saken der. Hvis skolen ikke vil gjøre endringer, går saken til skoleeieren og videre til fylkesmannen.

Fylkesmannen har myndighet til å avgjøre om skolen har innfridd kravene i opplæringsloven kapittel 9a eller ikke. Hvis fylkesmannen finner at skolen har unnlatt å gjøre det, blir skolen pålagt å sette inn nødvendige tiltak straks.

Eventuelt:

Det er nå gått over fire uker siden jeg skrev til skolen. Jeg har purret, men ennå ikke fått svar.

Vær oppmerksom på at i de tilfellene der det er skolen som varsler foreldre om at barnet deres blir utsatt for noe krenkende, for eksempel mobbing, er det ikke alltid bestemmelsene om enkeltvedtak blir brukt. Men du kan be om å få en slik behandling. Henvendelsen kan se slik ut:

En klage på skolens enkeltvedtak etter en hen-
vendelse om å forbedre det psykososiale miljøet
(jf. opplæringsloven § 9a–3), kan se slik ut:

23. sept. 2004

Til fylkesmannen

Som foresatt til Jørgen har jeg, med henvisning til § 9a–3 i opplæringsloven bedtskole om å få slutt på mobbingen av sønnen min. Jeg er misfornøyd med svaret fordi det ikke

Skolen har i dag meldt fra om at sønnen min blir utsatt for mobbing. Jeg ber om at det blir satt inn tiltak for å få slutt på dette.

Uansett gir opplæringsloven kapittel 9a – «elevenes arbeidsmiljølov» – hver enkelt elev en individuell rett til et godt skolemiljø.

Loven er til for å brukes. Bruk den!

Utdanningsdirektoratet
Postboks 2924 Tøyen
0608 Oslo

Tlf.: 23 30 12 00
Faks: 23 30 12 99

Internett: <http://www.utdanningsdirektoratet.no>
E-post: post@utdanningsdirektoratet.no